

e-ISSN: 2148-0494

derglabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), Bahar 2017, Cilt:5, Sayı:9, 5:119-132

Gönderim Tarihi: 05.06.2017

Kabul Tarihi: 07.06.2017

VEFAKÂRLIK ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI*

Hüseyin İbrahim YEĞİN**

Öz

Vefakârlık, yapılan iyilikleri unutmamaktır ve iyilikte bulunanlara karşı iyilikle karşılık vermektir. Bu çalışmanın amacı, Vefakârlık Ölçeği geliştirmek, geliştirilen bu ölçeğin geçerlik ve güvenirliliğini sağlamaktır. Bu amaçla, geliştirilen Vefakârlık Ölçeği'nin uygulamaları, 2013-2014 Öğretim yılında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerden tesadüf olarak seçilen 332'si kız, 288'i erkek olmak üzere toplam 620 kişi üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için döndürülmüş faktör analizi sonucuna göre, ölçeğin maddeleri yedi faktörde toplanmıştır. Ölçek, 36 maddeden oluşmuştur. Ölçeğin KMO uyum ölçüsü değeri: ,917'dir. Bu değer kritik olarak kabul edilen 0,70'in üzerindedir. Aynı veriler için hesaplanan Bartlett Küresellik Testi 9054,560 olup, 0,001 düzeyinde manidardır. Ölçeğin korelasyonuna dayalı olarak yapılan madde analizi sonuçlarına göre, korelasyon değerleri $r = .32$ (m.19) ile $r = .76$ (m.38) arasında değiştiği tespit edilmiştir. Vefakarlık Ölçeği'nin güvenirliliği için Cronbach Alpha güvenirlilik kontrol yöntemleri kullanılmıştır. Cronbach Alpha güvenirlilik iç tutarlılık katsayısı ölçeğin geneli için .92 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geneline bakıldığında *üniversite öğrencilerinin vefakârlık düzeyi puan ortalamalarının (4.52), iyi düzeyde* olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, Vefakârlık Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir olduğu kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vefa, Sadakat, Vefakârlık Ölçeği

FIDELITY SCALE: THE STUDY OF ITS VALIDITY AND RELIABILITY

Abstract

Fidelity is not to forget the favours done by others and to respond them with favours. The purpose of this study is to develop a reliable and valid Fidelity Scale. To this purpose, the developed Fidelity Questionnaire was applied to 620 Abant İzzet Baysal University's students consisting of 332 women and 288 men by using random sampling method in the 2013-2014 academic year. According to result of the returned factor analysis which is done for construction validity of the scale, it was found that the items of the scale were collected in seven factors. The scale consists of 36 items. The value of KMO was detected as ,917. This value is above 0.70 which is accepted as the critical value. The result of the Bartlett Sphericity Test was determined as 9054,560 and it is significant at the level of 0.001. According to the results of the item analysis done on the basis of correlation of the scale, the correlation values were found between $r = .32$ (m.19) and $r = .76$ (m.38). Cronbach's alpha reliability test was used for the reliability of the Fidelity Scale, and internal consistency coefficient of the scale was found as .92. When the scale was examined in general, it was found that the average of university students' fidelity scores (4.52) is at a good level. According to these results, it is concluded that Fidelity Scale is valid and reliable.

Keywords: Fidelity, Loyalty, Fidelity Sacale.

* Bu makale, yazarın "Üniversite Gençliğinde Vefa Duygusu" isimli kitap çalışmasındaki ilgili bölümün gözden geçirilmiş ve makale formatına dönüştürülmüş şeklidir.

** Yrd. Doç. Dr., AİBÜ İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, huseyinyegin@ibu.edu.tr **ORCID ID** 0000-0003-4118-4531

Giriş

Toplum tarafından benimsenmiş olan dini ve ahlaki değerler, o toplumun kültürünü oluşturur. Bireyler bunu toplumda hazır olarak bulur ve sosyalleşme süreci içerisinde kendisine mal eder, kendinden sonraki kuşaklara da bu değerleri kültürel bir miras olarak bırakırlar.¹ İşte insanın bireysel kişiliğine dayalı olarak yapmış olduğu davranışlar kendisini etkilediği gibi, içinde yaşadığı toplumu da etkilemektedir. Kendine ait bedensel ve ruhsal özellikleri yaşadığı çevre ile ilişkileri neticesinde bir anlam ve işlerlik kazanır. Çünkü insan sosyal bir varlıktır. Bu aşamada insanın kişilik özelliklerinin vefakârlık, doğruluk, diğerkâmlık vb. gibi dini ve ahlaki değerler ile yoğrulması, insanın gerçek anlamda yaratılış gayesine uygun hale gelmesinde önemli bir süreçtir. Dini ve ahlaki değerlerden biri olan, insana olumlu kişilik özelliği kazandıran **vefakârlık**, yapılan iyilikleri unutmama, iyilikte bulunanlara karşı iyilikle karşılık verme, en azından iyilik yapanı ve iyiliği hatırlamadır.

Vefakâr olmak, insanın kendi içsel özelliklerinin gelişimi, bireysel ve toplumsal mutluluğun yolu olduğundan, öncelikle kendisi için önemlidir. Aksi halde, nankörlük denilen olumsuz bir karakter özelliği meydana gelerek insanı basitleştirir.²

Dini ve ahlaki bir değer olan vefakârlığın niteliği ve kaynağı hakkında birçok tanımlama ve açıklamalar yapılmıştır. Vefakârlık, dini, ahlaki ve edebi eserlerde, bireysel, toplumsal ve kültürel hayatımızın değer kavramı olarak farklı boyutları ile ele alınarak işlenmiştir.

Vefa kelimesi sözlüklerde; sözünde durmak, sözünü yerine getirmek, sözünü tutmak, eksiksiz yerine getirmek, tam olmak, tam yapmak, bol olmak, borcu ödemek, dostluk ve sevginin gerektirdiği davranışlarda devamlı olmak anlamlarına gelmektedir.³

Terim olarak ise vefa; kişinin vadine, ahdine ve yeminine sadık kalması, borcunu ödemesi dostlarını unutmaması, onların dostluklarına ve iyiliklerine daha güzeliyle karşılık vermesidir. Böyle insanlara vefakâr denilir. Vefalı olmak, her insanda bulunması gereken en güzel ve en erdemli meziyetlerden biridir. Vefanın zıddı vefasızlıktır yani, nankörlük ve yapılan iyilikleri unutmaktır. Aynı zamanda vefasızlık bir şeyi yapmaya söz verdiği halde sözünde durmamaktır.⁴

¹ Veysel Uysal, *Türkiye’de Dindarlık ve Kadın*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1996, s. 110.

² Doğan Karacoşkun, “Sevgiyi Kökleştiren Haslet Vefa”, Ankara: Diyanet Aylık Dergi, 246 (2011), 6-7.

³ İbni Manzur, *Lisanü’l- Arab*, Kahire: Daru’l-Maarif, ts, 4884; Seyyid Şerif Cürcani, *Kitabu’t-Ta’rifat*, (ter: A. Erkan), İstanbul: Bahar Yayınları, 1997, s. 246; Ömer Nasuhi Bilmen, *Dinî ve Felsefî Ahlâk Lügatçesi*, İstanbul: Bilmen Yayınları, 1967, s. 132; Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Pınar Yayınları, 2008, s. 1714.

⁴ Hamdi Kızıler, İlyas Canikli, *Değerler Eğitimi*, Karabük: Deneme Yayınları, 2015, s. 219.

Yine temel bir ilke olarak vefa, sözde samimi olma, ruhun dürüstlük içinde bulunması, insanlara verilen ahdi korumak ve ezelde “elest bezminde”⁵ Allah’a verilen söze, misaka bağlı kalmak olarak tanımlanır.⁶

Erikson vefayı hak ve sadakatin karışımından meydana gelmiş bir kuvvet ve erdem olarak tanımlamaktadır.⁷ Tarhan’a göre vefa, insana doğuştan verilen bir duygu olmaktan ziyade, sosyal öğrenme ile kazanılan bir duygu olup; iyilik yapanı unutmamak, gördüğü yardımları hatırdan çıkarmamaktır.⁸

Diğer bir tanımlamada ise vefa, görev, vazifelere sadakat, gerçek duruma bağlılıktır. Vazifenin dikkatli bir şekilde yapılması, görevin ifa edilmesidir. Vefakâr ise, görev ve zorunlulukları zahmet olarak görmeyen kişidir. Böyle kimseler, herhangi bir ilişkiyi oldukça kıymetli addederek korurlar ve bu yüzden vazifeyi ve zorunluluğu gönülden yerine getirirler. İşte bu güçlü ve olumlu bir vefa duygusudur.⁹ Vefakâr insan, üzerindeki hakları eksiksiz ödeyen, yerine getiren ve sadece kendi hakkı olanı alan kişidir. Yine vefalı kişi, dost-düşman herkesin güven ve emniyet duyduğu kimsedir. Onun karakterinde yalancılık döneklilik ve kalleşliğin izine rastlanmaz. En zor anda bile ahde vefa eder.¹⁰

Vefa ile ilgili diğer bir nokta da onu oluşturan ve güçlü ilişkisi olan unsurlardır. Değer olarak kabul edilen vefayı oluşturan unsurlar arasında şunlar sayılabilir.

Sadakat; en genel anlamıyla, samimi ve sağlam dostluk, içten bağlılık, “his ve duygulanımlarda sağlamlık, ihanet etmeme, hakikate uygunluk vs. anlamlarına gelmektedir.”¹¹

Sözünde durmak; insanın herhangi bir konuda (sözlü veya yazılı) o işi yapacağına dair vermiş olduğu sözü yerine getirmesidir.

Güvenilir olmak; insanların her konuda kişiye itimat etmesi anlamına gelir.

Sorumluluk; kişinin kendisine ve başkalarına özen ve bakım göstermesini, yükümlülüklerini yerine getirmesini, toplumsal sürece katılmasını, acıları

⁵ Allah ile yaratılışları sırasında insanlar arasında yapıldığı kabul edilen sözleşme için kullanılan bir tabir. Farsça’da “sohbet meclisi” anlamına gelen bezm kelimesiyle Arapça’da “ben değil miyim” mânasındaki çekimli bir fiil olan *elestü*’den oluşan bezm-i elest terkihi, “Ben sizin rabbiniz değil miyim” hitabının yapıldığı ve ruhların da “evet” diye cevap verdikleri meclis anlamını ifade eder. Bu tabirdeki “elest” kelimesi A’râf sûresinin 172. âyetinden alınmıştır (Yusuf Şevki Yavuz, “Bezm-i Elest”, *DİA*, VI, 107).

⁶ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabcacı Yayıncılık, 2012, s. 377.

⁷ Erik H. Erikson, “Psikososyal Kimlik”. (çev. M.D. Karacoşkun), Samsun: Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2/3 (2003), 186.

⁸ Nevzat Tarhan, *Duyguların Dili*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013, s. 117.

⁹ Donald Blumenfeld, Jones, “Fidelity as a criterion for practicing and evaluating narrative inquiry” *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 8/1 (1995), 26-27.

¹⁰ Hayati Hökelekli, *İnsani Değerler*, İstanbul: DEM Yayınları, 2013, s. 229.

¹¹ Mürteza Korlaelçi, “G. Marcel’e Göre Bağlılık ve Sadakat”, *Felsefe Dünyası*, VI (1992), 37.

dindirmeye çalışmasını ve de daha iyi bir dünya için çaba harcamasını içeren bir erdemdir.¹²

Fedakârlık; başkalarını kendine tercih etmek; başkalarının ihtiyaçlarına ya da olumlu istek ve arzularına öncelik tanıyarak bunların gerçekleşmesinde kendi çıkarlarını ikinci planda tutmak ve duruma göre çıkarlarından tamamen vazgeçmektir.¹³

Konu ile ilgili olan diğer bir husus da vefanın kim veya kimlere karşı gösterileceği hususudur. Günlük hayatın akışı içerisinde çocuklarımıza verdiğimiz sözlerden, nikâhta eşimize verdiğimiz söze ki - bu, manevi boyutuyla misak, hukuki boyutuyla bir akit, ahlaki boyutuyla ise bir ahittir.- iş anlaşmalarından topyekûn millete verdiğimiz söze varıncaya kadar, her söz sorumluluktur. Verdiğimiz her söze karşı ahde vefamız aslında Allah'a verdiğimiz söze, misaka sadık kaldığımızın bir göstergesidir.¹⁴

Bu bağlamda insanın kime karşı ve ne şekilde vefa göstermesini şu şekilde ifade etmek mümkündür. Allah'a karşı vefa, Peygamber (sav)'e vefa, anne-baba ve yakınlarla vefa, eşlerin vefası, dost ve arkadaşlara vefa, milli değerlere vefa ve yurttaşlık değerlerine vefadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin vefakârlık düzeylerinin farklı değişkenlere göre değişip değişmediğini ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir *Vefakârlık Ölçeği* (VÖ) geliştirmektir. Bu bağlamda, toplumumuzun dini, ahlaki ve sosyo-kültürel yapısına uygun ilk defa “ vefakârlık ölçeğinin” geliştirilmiş olması önem arz etmektedir.

1-Yöntem

Çalışma Grubu

Doyurucu bir örneklemin temsil yeteneği yanında, aynı zamanda ‘yeterli’ olması da gerekir.¹⁵ Bu bağlamda, bireylerin vefakârlık düzeylerini ölçmeye yönelik olan bu çalışmamızda örneklem olarak üniversite öğrencileri tercih edilmiştir. Zira toplumun sosyo-kültürel özelliklerini yansıtmaması bakımından önemli bir yapıya sahip olan üniversite gençliği, toplumun yapısını, gelişmesini ve problemlerini anlama hususunda önemli verilere sahiptir. Araştırmanın çalışma grubunu tesadüfi örnekleme bağlı kalarak, 2013-2014 Öğretim yılında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesinde öğrenim gören kız ve erkek öğrencilerden Diş Hekimliği Fak. (20),

¹² Hayati Hökekleli, *İnsani Değerler*, s. 57.

¹³ Abdülkerim Bahadır, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2011, s. 128.

¹⁴ Mehmet Görmez, “Vefakârlık ve Ahde Vefa”, *Diyanet Aylık Dergi*, 246 (2011), 3.

¹⁵ Muzaffer Sencer, *Toplum Bilimlerinde Yöntem*, İstanbul: Beta Yayın Basım, 1989, s. 387.

Eğitim Fak. (90), Fen-Edebiyat Fak. (90), Güzel Sanatlar Fak. (20), İktisat Fak. (90), İlahiyat Fak. (80), Mühendislik Fak. (80), Tıp Fak. (35), Yüksek Okullar (35), Meslek Yüksek Okulu (80) olmak üzere 10 fakültenin 1., 2., 3., ve 4. Sınıflarında okuyan 332'si kız, 288'i erkek olmak üzere toplam 620 öğrenci oluşturmuştur. Bu çalışma grubundan elde edilen veriler üzerinde istatistiksel işlemler gerçekleştirilerek ölçek geliştirilmiştir. *Vefakârlık Ölçeğinin* geliştirilmesi aşamasında ölçek toplam 700 öğrenciye uygulanmıştır. Bu ölçeklerden 645 tanesi doldurularak geri dönmüş bunlar arasından 620 tanesi kullanılabilir bulunarak araştırma verilerine dâhil edilmiştir. Böylece ölçek geliştirme işlemleri, toplam 620 öğrenci tarafından doldurulan ölçeklerden sağlanan veriler üzerinden yürütülmüştür

Ölçeğin Geliştirilmesi

Alan araştırmalarında en çok kullanılan ölçeklerden birisi de Likert tipi ölçeklerdir. Likert tipi ölçekler bireyin kendisi hakkında bilgi vermesi esasına dayanır. Burada birey kendisi hakkındaki gözlem sonuçlarını bildirir. Genellikle bir soru/madde listesi verilir ve bireyden listedeki ölçek maddelerine tepkide bulunması istenir. Bu sorularda, bireyden farazi olarak ortaya konan durumlarda takınacağı tavrın veya göstereceği davranışın ne olacağını belirtmesi istenir.¹⁶

Öncelikle bu ölçek; bireylerin, vefakârlık düzeyini belirlemek ve bunu ifade etme tarzlarını ölçmek için araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında madde havuzu oluşturulurken ilgili alan yazından yararlanılmıştır. Araştırmacı tarafından vefakârlığın göstergesi olan ve konu alanını kapsayıcı nitelikte ölçek madde havuzu oluşturulmuştur. Elde edilen ölçek maddelerinin, ölçülmek istenen davranışı ölçmede nicelik ve nitelik olarak yeterli olup olmadığını tespit etmek amacıyla,¹⁷ ölçek; Din Psikolojisi, Din Eğitimi, Tefsir, Hadis, Eğitim Bilimleri, Türk Dili ve Edebiyatı alanlarında uzman akademisyenlere kapsam ve görünüş geçerliliği için sunulmuş ve görüşleri alınmıştır. Alan uzmanları tarafından incelenerek değerlendirilen ölçeğe ilişkin yapılan öneriler doğrultusunda bazı maddeler çıkarılmış, bazı maddeler de yeniden ele alınarak düzenlenmiş ve ölçeğin ilk proto-tip haline son şekli verilmiştir. Böylece ortaya çıkan ilk proto-tip ölçek 50 maddeden oluşmuştur. Envanterin cevaplanmasında “beşli likert ölçek” kullanılmıştır. Her madde için “Hiçbir zaman = 1”, “Nadiren = 2”, “Bazen = 3”, “Genellikle = 4”, “Her zaman = 5” biçiminde beş seçenek ve puanlama kullanılmıştır. Denek, her maddede vefakârlık derecesini bu seçeneklerden birisini işaretleyerek belirtmiştir. Bu sisteme göre veriler bilgisayara kodlanarak 50 madde üzerinden analizleri yapılmıştır. Ön uygulama sonunda çalışmayan maddelerin bir kısmı düzeltilmiş, bir kısmı da ölçekten çıkarılmıştır. İkinci uygulama sonunda yapılan

¹⁶ A. Ata Tezbaşaran, *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1997, s. 9.

¹⁷ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem Yayınları, 2008, s. 169.

analizler sonucunda ölçekte toplam 36 maddenin yer almasına karar verilmiştir. Ölçekte yer alan maddelerin hepsi olumludur. Vefakârlık Ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan ($36 \times 5 = 180$), en düşük puan ise ($36 \times 1 = 36$)'dır. Yüksek puan, yüksek vefakârlık düzeyi; düşük puan ise düşük vefakârlık düzeyinin göstergesi olmaktadır.

Verilerin Analizi

Yapı geçerliliğini test etmek¹⁸ ve aynı niteliği ölçen değişkenleri bir araya getirerek, ölçmeyi az sayıda faktör ile açıklamak amacıyla faktör analizi yapılması gerekmektedir. Bu amaçla çalışmamızda değişkenler arasındaki ilişkilerden hareket ederek faktör bulmaya yönelik açılımlayıcı faktör analizi yapılmıştır.¹⁹

Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde çeşitli istatistiksel teknik ve analizler kullanılmıştır. İstatistiksel işlemler bilgisayar ortamında SPSS 20.0 (Statistical Package for Social Science) istatistik paket programı ile yapılmıştır. Vefakârlık Ölçeği'nin geçerlik çalışması için, temel bileşenler faktör analizi ile yapı geçerliliği incelenmiştir. Faktör analizinin yorumlanabilir olduğuna KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Bartlett Testi sonuçlarına bakılarak karar verilmiştir. Vefakârlık Ölçeği'nin güvenirliliği için iç tutarlık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanmıştır.

2- Bulgular ve Yorum

Geçerliğe İlişkin Bulgular

Geçerlik, bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, herhangi bir başka özellikle karıştırmadan doğru olarak ölçebilme derecesi ve geliştirilmiş bulunduğu konuda amaca hizmet etmesidir.²⁰ Diğer bir tabirle geçerlik, elde edilen verilerin, elde edilmesi gereken verileri temsil edebilme derecesi, gözlenmek istenen niteliğin başka bir nitelikte karıştırılmamasıdır.²¹ Bireyin ölçülmek istenen herhangi bir özelliğini doğru olarak ölçebilmesi, bir ölçeğin geçerliğinin göstergesidir. Bir ölçeğin geçerliğini kontrol etmede ve sağlamada değişik teknikler kullanılmaktadır. Vefakârlık Ölçeği'nin geçerliğini sağlama ve kontrol etmede uzman görüşü ve faktör analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Vefakârlık Ölçeği'nin yapı geçerliliği faktör analizi ile test edilmiştir. Verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testlerinin sonuçları Tablo -1'de gösterilmiştir.

¹⁸ B. Sipahi, vdgr, *Sosyal bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2008, s. 89.

¹⁹ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, s. 123.

²⁰ Halil Tekin, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: Has-Soy Matbaası, 1984, s. 42.

²¹ Ali Doğan Arseven, *Alan Araştırma Yöntemi*, Ankara: Gül Yayınları, 1993, s. 128.

Tablo-1: KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Uyum Ölçüsü		,917
	X²	9054,560
Bartlett Küresellik Testi	sd	780
	p	,000

Tablo-1’de görüldüğü üzere, hesaplanan KMO uyum ölçüsü değeri: ,917 dir. Bu değer kritik olarak kabul edilen 0,70’in üzerindedir. Aynı veriler için hesaplanan Bartlett Küresellik Testi 9054,560 olup, 0,001 düzeyinde manidardır ($X^2_{780}=9054,560$). Temel bileşenler analizi ve dik döndürme (varimax rotation) kullanılarak yapılan faktör analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Faktör Analizi Sonuçları

Faktör	Başlangıç Öz Değerler			Toplam Faktör Yükleri			Döndürme Sonrası Toplam Faktör Yükleri		
	Toplam	Vary %	Küm %	Toplam	Vary %	Küm %	Toplam	Vary %	Küm %
1	9,954	27,649	27,649	9,954	27,649	27,649	3,563	9,896	9,896
2	2,147	5,964	33,613	2,147	5,964	33,613	3,168	8,801	18,697
3	2,040	5,666	39,280	2,040	5,666	39,280	2,959	8,219	26,916
4	1,631	4,530	43,810	1,631	4,530	43,810	2,702	7,504	34,421
5	1,481	4,114	47,924	1,481	4,114	47,924	2,700	7,499	41,919
6	1,233	3,426	51,350	1,233	3,426	51,350	2,502	6,951	48,870
7	1,173	3,260	54,610	1,173	3,260	54,610	2,066	5,740	54,610

Tablo 2’de görüldüğü üzere, öz değeri 1’den büyük 7 faktör vardır. Bu yedi faktör, varyansın %54,610’unu açıklamaktadır. Her bir faktörün açıkladığı toplam

varyans, döndürme sonrasında sırasıyla %9,896, %18,697, %26,916, %34,421, %41,919, %48,870 ve %54,610'dur.

Diğer taraftan, varimax dik döndürme tekniği ile yapılan incelemeler ölçeğin yedi faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Deneme formunda yer alan maddelerin hangi faktörler altında toplandığı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Maddelere Ait Faktör Yük ve "r" Değerleri (*)

Madde No*	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör	4. Faktör	5. Faktör	6. Faktör	7. Faktör	r
m.49	,800							,390
m.48	,770							,626
m.47	,717							,665
m.46	,679							,627
m.50	,670							,680
m.34	,367							,573
m.2		,710						,538
m.1		,678						,597
m.3		,658						,543
m.5		,647						,566
m.6		,581						,515
m.8		,532						,435
m.22			,706					,405
m.24			,693					,558
m.21			,581					,504
m.25			,564					,591
m.20			,546					,368
m.23			,414					,533
m.11			,375					,545
m.44				,738				,628
m.43				,735				,612
m.45				,721				,613
m.42				,667				,597
m.37					,797			,724
m.38					,787			,761
m.39					,778			,710
m.41					,533			,533
m.17						,701		,441
m.18						,685		,539
m.16						,621		,418
m.15						,527		,554
m.19						,443		,328

m.28	,734	,480
m.26	,630	,386
m.27	,607	,493
m.29	,458	,400

* Faktörlerdeki maddeler yük değerlerinin büyüklüğüne göre sıralanmıştır.

Tablo-3 incelendiğinde; m.49, m.48, m.47, m.46, m.50 ve m.34 maddeleri birinci boyutta; m.2, m.1, m.3, m.5, m.6 ve m.8 maddeleri ikinci boyutta; m.22, m.24, m.21, m.25, m.20 m. 23 ve m.11 maddeleri üçüncü boyutta; m.44, m.43, m.45 ve m.42 maddeleri dördüncü boyutta; m.37, m.38, m.39 ve m.41 maddeleri beşinci boyutta; m.17, m.18, m.16, m.15 m.19 maddeleri altıncı boyutta ve son olarak, m.28, m.26, m.27 ve m.29 maddeleri yedinci boyutta yer almaktadırlar. Maddelerin en yüksek yük değerinden aşağıya doğru sıralandıkları görülür. Maddelerin faktör yükleri incelendiğinde, 367 ile 800 arasında değiştiği görülmektedir. Bu yük değerlerine göre ölçek 7 boyutlu olup bütün maddeler ölçekte yer alabilecek yük değerine sahiptir. Genel olarak ölçekte madde-toplam test korelasyon değeri .30'dan yüksek olan maddelerin ayırt ediciliklerinin iyi olduğu²² düşünüldüğünde, *Vefakârlık Ölçeği*'nde yer alan maddelerin ayırt ediciliklerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Yapılan faktör analizi sonucu elde edilen 7 faktörden 1. faktörü oluşturan 6 madde "*Vefakârlığa inanma*", 2. faktörü oluşturan 6 madde "*Sözünde durma*", 3. faktörü oluşturan 7 madde "*Yakınlara ve arkadaşlara vefalı olma*", 4. faktörü oluşturan 4 madde "*Yurttaşlık değerlerine vefa*", 5. faktörü oluşturan 4 madde "*Milli değerlere vefa*", 6. faktörü oluşturan 5 madde "*Dürüst olma*" ve 7. faktörü oluşturan 4 madde ise "*Sadakat*" boyutu olarak adlandırılmıştır.

Tablo 3'te madde ölçek korelasyonuna dayalı olarak yapılan madde analizi sonuçları verilmiştir. Bu sonuçlara göre korelasyon değerleri $r = .32$ (m.19) ile $r = .76$ (m.38) arasında değişmektedir. Korelasyon değerlerine baktığımızda ölçeğin geneliyle ölçülebilecek özelliği ile her bir madde ile ölçülmeye çalışılan özelliğin aynı olduğu, dolayısıyla bütün maddelerin ölçekte yer alabilecek niteliğe sahip olduğu söylenebilir.

Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Güvenirlik, ölçme sonuçlarının tesadüf hatalardan arınmışlık derecesidir.²³ Duyarlı ve tutarlı ölçmeler yapabilen ölçme araçları güvenilir ölçeklerdir. Verilerin güvenilirliği bilimsel çalışmaların ilk koşullarındandır. Ayrıca verilerin güvenilirliği,

²² Hüner Şencan, *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Geçerlilik ve Güvenirlik*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.

²³ M. Fuat Turgut, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları*, Ankara: Saydam Matbaacılık, 1984, s. 31.

veri toplama (ya da ölçme) aracının güvenirliliğinin de bir göstergesidir (Arseven, 1993: 127).

Bir ölçme aracının güvenirliliğini ölçmek için çeşitli metotlar kullanılmaktadır. Vefakârlık Ölçeği'nin güvenilir olup olmadığına Cronbach Alpha güvenirlilik katsayıları bulunarak bakılmıştır. Elde edilen güvenirlilik katsayılarının yüksek bulunması, ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğunun göstergesi olarak sayılmaktadır.

Ölçeğin güvenirliliği için her bir boyutuna ve geneline ilişkin belirlenen maddelerin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları Tablo - 4'te gösterilmiştir.

Tablo - 4: Faktörler ve Ölçeğin Bütününe Ait Alfa Güvenirlilik Katsayıları

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	Ölçeğin Geneli
	Faktör	Faktör	Faktör	Faktör	Faktör	Faktör	Faktör	
Madde Sayısı	6	6	7	4	4	5	4	36
Cronbach α	.82	.78	.75	.80	.84	.68	.65	.92

Tablo 4'e göre Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları 1.Faktör için .82; 2. Faktör için .78; 3.Faktör için .75; 4.Faktör için .80; 5.Faktör .84; 6.Faktör için .68; 7.Faktör için .65 ve ölçeğin geneli için de .92 değerini göstermektedir. Bu veriler, ölçekte yer alan her bir faktörün ve ölçeğin genelinin kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin Alt Boyutlarına ve Geneline Ait Ortalama Puanlar ve Standart Sapma Değerleri

Ölçeğin her bir boyutu ve genelini oluşturan maddelerden elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmalarına ilişkin dağılımlar Tablo- 5'te gösterilmektedir.

Tablo- 5: Faktörler ve Ölçeğin Geneline Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Faktör	N	Ortalama*	Standart Sapma
1.Vefakârlığa inanma	620	4,59	,535
2. Sözüde durma	620	4,49	,422
3. Yakınlara ve arkadaşlara vefalı olma	620	4,57	,437
4. Yurttaşlık değerlerine vefa	620	4,59	,541
5. Milli değerlere vefa	620	4,54	,570
6. Dürüst olma	620	4,68	,417
7. Sadakat	620	4,21	,519
Ölçeğin Geneli	620	4,52	,351

**1-2,4 zayıf, 2,5-3,4 orta ve 3,5-5 iyi düzey.*

Tablo-5 incelendiğinde ölçekte yer alan faktörlerin yeterlilik düzeylerini değerlendirmek için ortalama puanları 1-2,4 arasında olanlar *zayıf düzey*, 2,5-3,4 arasında olanlar *orta düzey* ve 3,5-5 puan arasında olanlar da *iyi düzey* olarak tanımlanabilir. Bu tür değerlendirmeler, geliştirilen benzer ölçekler için de kabul edilebilir değerlendirme ölçütleridir.²⁴

Bu değerlendirme ölçütlerine göre, ölçeğin geneline bakıldığında **üniversite öğrencilerinin vefakârlık düzeyi puan ortalamalarının (4.52), iyi düzeyde** olduğu belirlenmiştir.

Sonuç

Dini ve ahlaki değerlerden biri olan **vefakârlık**, yapılan iyilikleri unutmama, iyilikte bulunanlara karşı iyilikle karşılık verme en azından iyilik yapanı ve iyiliği hatırlamadır. Bu anlamda vefakârlık hem bireyin iç huzuru hem de yaşadığı toplumla olan ilişkilerini anlamlı ve değerli kılan bir yapıdadır.

Bu çalışmada bireylerin vefakârlık düzeylerini belirlemeye yönelik 7 boyutta 36 maddeden oluşan *Vefakârlık Ölçeği* geliştirilmiştir. Geliştirilen Vefakârlık Ölçeği'nin uygulamaları, 2013-2014 Öğretim yılında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerden tesadüfî olarak seçilen 332'si kız, 288'i erkek olmak üzere toplam 620 kişi üzerinde yapılmıştır.

Ölçeğin geçerlik çalışmasında uzman görüşleri alınmış ve döndürülmüş faktör analizi sonucunda ise ölçeğin maddeleri yedi faktörde toplanmıştır. Ölçeğin KMO uyum ölçüsü değeri: ,917'dir. Bu değer kritik olarak kabul edilen 0,70'in üzerindedir. Aynı veriler için hesaplanan Bartlett Küresellik Testi 9054,560 olup,

²⁴ Rebecca Oxford, *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*, Boston: Heinle and Heinle, 1990, s. 291; Halit Karatay, "Okuma Stratejileri Bilişsel Farkındalık Ölçeği", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/19 (2009), 66.

0,001 düzeyinde manidardır. Ölçeğin korelasyonuna dayalı olarak yapılan madde analizi sonuçlarına göre korelasyon değerleri $r = .32$ (m.19) il $r = .76$ (m.38) arasında değiştiği tespit edilmiştir.

Vefakârlık Ölçeği'nin güvenirliliği Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ölçeğin geneli için .92 değerini göstermektedir. Bu veriler, ölçekte yer alan her bir faktörün ve ölçeğin genelinin kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geneline bakıldığında *üniversite öğrencilerinin vefakârlık düzeyi puan ortalamalarının (4.52), iyi düzeyde* olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, Vefakârlık Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir olduğu kanısına varılmıştır.

Vefakârlık Ölçeğinin, bireylerin vefakârlık düzeyini belirlemede kullanılabilir yeterlikte psikometrik özelliklere sahip geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Vefakârlık Ölçeği, başta sosyal bilimler olmak üzere, psikoloji, din psikolojisi, din eğitimi, eğitim bilimleri ve değerler eğitimi ile ilgili yapılacak araştırmalarda geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabilir niteliktedir.

Vefakârlık Ölçeğinin farklı demografik özelliğe sahip olan örneklemeler üzerinde uygulanması ölçeğin geçerlilik ve güvenirliliğine katkı sağlayabilir. Ayrıca yapılacak yeni çalışmalardan elde edilen veriler doğrultusunda ölçek farklı boyutlarda ele alınarak geliştirilebilir.

Kaynakça

- Arseven, Ali Doğan, *Alan Araştırma Yöntemi*, Ankara: Gül Yayınları, 1993.
- Bahadır, Abdülkerim, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2011.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Dinî ve Felsefî Ahlâk Lügatçesi*, İstanbul: Bilmen Yayınları, 1967.
- Blumenfeld-Jones, Donald, "Fidelity as a criterion for practicing and evaluating narrative inquiry" *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 8/1 (1995), 25-35.
- Büyükköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2008.
- Cürcâni, Seyyid Şerif, *Kitabu't-Ta'rifat*, (çev. A. Erkan), İstanbul: Bahar Yayınları, 1997
- Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Pınar Yayınları, 2005.
- Erikson, Erik, H., "Psikososyal Kimlik". (çev. M.D. Karacoşkun), *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3/2 (2003), 181-192.
- Görmez, Mehmet, "Vefakârlık ve Ahde Vefa" *Diyanet Aylık Dergi*, 246 (2011), 3.
- Hökelekli, Hayati, *İnsani Değerler*, İstanbul: DEM Yayınları, 2013.
- İbn-i Mazûr, Cemalüddin Muhammed b. Mükrim, *Lisanü'l- Arab*, Kahire: Daru'l-Maarif, ts.
- Karacoşkun, M. Doğan, "Sevgiyi Kökleştiren Haslet Vefa", Ankara: *Diyanet Aylık Dergi*, 246 (2011), 4-7.
- Karatay, Halit. "Okuma Stratejileri Bilişsel Farkındalık Ölçeği", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/19 (2009), 58-78.
- Kızıler, Hamdi, Canikli, İlyas, *Değerler Eğitimi*, Karabük: Deneme Yayınları, 2015.
- Korlaelçi, Mürteza "G. Marcel'e Göre Bağlılık ve Sadakat", *Felsefe Dünyası*, 6 (1992).

- Oxford, Rebecca, *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*, Boston: Heinle and Heinle, 1990.
- Sencer, Muzaffer, *Toplum Bilimlerinde Yöntem*, İstanbul: Beta Yayın Basım, 1989.
- Sipahi, B. v.dğr., *Sosyal bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2008.
- Şencan, Hüner, *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Geçerlilik ve Güvenirlik*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.
- Tarhan, Nevzat, *Duyguların Dili*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- Tekin, Halil, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: Has-Soy Matbaası, 1984.
- Tezbaşaran, A. Ata, *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1997.
- Turgut, M. Fuat, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları*, Ankara: Saydam Matbaacılık, 1984.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012.
- Uysal, Veysel, *Türkiye'de Dindarlık ve Kadın*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1996.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "Bezm-i Elest" *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, VI, 107.
- YeğİN, Hüseyin İbrahim, *Üniversite Gençliğinde Vefa Duygusu*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015.

VEFAKÂRLIK ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA: Her bir ifadede yer alan görüşün size uygunluk durumuna göre; tamamen uyuyorsa "Her zaman" seçeneğini, ifadedeki durum size hiç uygun değilse, "Hiçbir zaman" seçeneğini veya uygun olan diğer ara seçenekleri "X" ile işaretleyiniz.		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen (Ara Sıra)	Genellikle	Her zaman
1- Vefakârlığa inanma	1- Kara gün dostu olmanın vefakârlık olduğuna inanırım.					
	2- Vefasızlığın insanları birbirinden uzaklaştırdığına inanırım.					
	3- Vefakârlığın karşılıklı sevgi saygı olduğuna inanırım.					
	4- Vefa duygusunun bir erdem olduğuna inanırım.					
	5- Hatıraları yaşatmanın vefakârlıkla ilgili olduğuna inanırım.					
	6- Bende hatırası olan eşyaları vefa duygusuyla muhafaza ederim.					
2- Sözüde Durma	7- Bana yapılan iyiliği asla unutmam.					
	8- Verdiğim sözü yerine getiririm.					
	9- Emanete hıyanet etmem.					
	10- Bana yapılan iyiliği karşılıksız bırakmam.					
	11- Başkalarının emeğine saygı gösteririm.					
	12- Borçlarımı zamanında öderim.					
3- Yakınlara Vefa	13- Anne ve babamın dost ve arkadaşlarına hürmette kusur etmem.					
	14- Ailemin en zor günlerinde yanında olurum.					
	15- Yakınımla aram bozulduğunda kendisiyle ilgili bildiğim sırları (özel şeyleri) başkalarına açıklamam.					
	16- Yaşlandıkları zaman anne-babama bakarım.					
	17- Kendi çıkarlarım için yakınlarıma ihanet etmem.					
	18- Akrobalarımı imkânlarım elverdiğince ziyaret ederim.					
4- Yurttaşlık Değerlerine Vefa	19- İnsanların birbirlerine karşı vefasızlıkları beni rahatsız eder.					
	20- Vergi versem zamanında ve düzenli olarak veririm.					
	21- Kamuya ait mallara zarar vermem.					
	22- Kaçak su ve elektrik kullanmam.					
5- Milli Değerlere Vefa	23- Vatandaşlık görevlerini yerine getiririm.					
	24- Atalarımın tarihi ve kültürel mirasına sahip çıkarım.					
	25- Atalarımın adı geçtiğinde onları iyi şeylerle anarım.					
	26- Milli ve manevi değerlerimi savunurum.					
6 - Dost ve Arkadaşlara Vefa	27- Vatanımı ve milletimi her yerde savunurum.					
	28- Vefat haberini aldığım dost ve arkadaşlarımın cenazesine mümkünse giderim.					
	29- Dost ve arkadaşlarımın haklarını korurum.					
	30- Dost ve arkadaşlarım dara düştüğünde onların yardımına koşarım.					
	31- Mevki ve sosyal konumca yükselsem bile dost ve arkadaşlarımla irtibatımı kesmem.					
7- Sadakat	32- Dostlarımla ve arkadaşlarımla düşmanları ile dost olmam.					
	33- Zorunda kalmadıkça eşimden hemen boşanmam.					
	34- Eşim olan (olacak) insanı başkalarıyla aldatmam.					
	35- Ailemle aramdaki özel meseleleri başkalarına anlatmam.					
	36- Üzerimde emeği olan insanları vefa duygusuyla hep hatırlarım.					